

Сергій Валентинович РУДЕНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0002-2874-1957
E-mail: oblikua7@gmail.com

Сергій Віталійович СТЕПАНЕНКО

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародного бізнесу, обліку
та фінансів, Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0000-0002-6132-328X
E-mail: serg20105@gmail.com

Катерина Олександрівна АМПІЛОВА

здобувач вищої освіти кафедри міжнародного бізнесу, обліку та фінансів,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID ID: 0000-0001-6265-9263
E-mail: ampikate19198@gmail.com

**ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧИМ КРЕДИТУВАННЯМ БАНКУ НА ОСНОВІ
ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЙОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ**

Руденко, С. В. Оптимізація управління споживчим кредитуванням банку на основі оцінки якості його кредитного портфелю / Сергій Валентинович Руденко, Сергій Віталійович Степаненко, Катерина Олександрівна Ампілова // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 4. – С. 58–69. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Українські банківські установи перманентно стикаються з проблемою неповернення фізичними особами отриманих ними споживчих кредитів. Причини, які до цього призводять, потребують ідентифікації, класифікації та оцінки, що є насамперед об'єктом управління кредитними ризиками банківських установ. Відсутність ефективних методів оцінки та управління ризиками при наданні споживчих кредитів може в кінцевому результаті привести до виникнення значних проблем в ефективності діяльності та фінансовій стійкості банків. Незважаючи на існуючі наукові та практичні здобутки, питання оцінки та управління ризиками споживчого кредитування залишається недостатньо розробленим, їх імплементація у діяльність банківських установ є доволі теоретично навантаженою, що викликає проблеми застосування в реальній діяльності.

Метою статті є оцінка поточного стану банківського споживчого кредитування в Україні та розробка рекомендацій стосовно оптимізації управління кредитним портфелем фізичних осіб банківських установ.

Результати. Здійснено аналіз сучасного стану кредитування фізичних осіб в Україні з боку банківських установ. Проведено оцінювання динаміки споживчого кредитування в розрізі наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання, за обсягами наданих кредитів і резервами за активними операціями. Для проведення оцінювання якості

© Сергій Валентинович Руденко, Сергій Віталійович Степаненко,
Катерина Олександрівна Ампілова, 2020

кредитного портфелю фізичних осіб запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального коефіцієнта, який ґрунтується на кваліметричному методі, де кожному класу кредитної заборгованості присвоюються відповідне рангове значення. Здійснено оцінювання стану кредитного портфелю банків України за запропонованим кваліметричним коефіцієнтом. Надано розподіл комерційних банків за часткою кредитного портфелю фізичних осіб і кваліметричним коефіцієнтом. Розраховано та проаналізовано середнє значення кваліметричного коефіцієнту за заборгованістю фізичних осіб за всією банківською системою. Доведено, що використання запропонованого кваліметричного коефіцієнту якості кредитного портфелю фізичних осіб дозволяє проводити як статичну оцінку його стану в рамках наданих вище діапазонів, так і відслідковувати його динаміку в ході моніторингу. На основі запропонованого методичного підходу розроблено рекомендації щодо активності застосування методів управління кредитним ризиком при кредитуванні фізичних осіб.

Ключові слова: банки, споживче кредитування, кредитний ризик, управління ризиками, оцінка ризиків.

Serhii RUDENKO

Ph.D. (Economic Sciences), Associate Professor, Associate Professor of Department of Accounting and Audit, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Sergii STEPANENKO

Ph.D. (Economic Sciences), Senior Lecturer of Department of International Business, Accounting and Finance, Kharkiv Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics

Kateryna AMPILOHOVA

Applicant of Department of International Business, Accounting and Finance, Kharkiv Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics

OPTIMIZATION OF BANK CONSUMER LENDING MANAGEMENT ON THE BASIS OF QUALITY ASSESSMENT OF ITS LOAN PORTFOLIO

Abstract

Introduction. *Ukrainian banking institutions are constantly faced with the problem of non-repayment of consumer loans received by individuals. The reasons for this need to be identified, classified and assessed, which is primarily the object of credit risk management of banking institutions. The lack of effective methods for assessing and managing risks in the provision of consumer loans can ultimately lead to significant problems in the efficient operation and financial stability of banks. Despite the existing scientific and practical achievements, the issue of assessment and management of consumer lending risks remains underdeveloped, their implementation in the activities of banking institutions is quite theoretically loaded, which causes problems in real life.*

The purpose of the article is to assess the current state of bank consumer lending in Ukraine and develop recommendations for optimizing the management of the loan portfolio of individuals in banking institutions.

Results. *An analysis of the current state of lending to individuals in Ukraine by banking institutions has been done. The dynamics of consumer lending was assessed in terms of loans to individuals and businesses, the volume of loans and reserves for active operations. The methodological approach to the calculation of the integrated ratio is proposed to assess the quality of the loan portfolio of individuals, which is based on the qualimetric method, where each class of credit debt is assigned a corresponding rank value. The condition of the loan portfolio of Ukrainian banks was assessed according to the proposed qualimetric ratio. The distribution of*

---

commercial banks by the share of the loan portfolio of individuals and the qualimetric ratio is given. The average value of the qualimetric coefficient for the debt of individuals throughout the banking system is calculated and analyzed. It is proved that the use of the proposed qualimetric quality factor of the loan portfolio of individuals allows to conduct a static assessment of its condition within the above ranges, and monitor its dynamics during monitoring. The recommendations for the active use of credit risk management methods in lending to individuals have been developed based on the proposed methodological approach.

Key words: banks, consumer lending, credit risk, risk management, risk assessment.

JEL classification: G21

Вступ

Варто констатувати, що українські банківські установи перманентно стикаються з проблемою неповернення фізичними особами отриманих ними споживчих кредитів. Причин зменшення кредитоспроможності населення багато: фінансово-економічна криза в 2008-2009 рр., політична криза у 2013-2014 рр., війна на Донбасі, зміна курсу гривні до іноземних валют, менталітет населення тощо. Всі ці причини потребують ідентифікації, класифікації та оцінки, що є насамперед об'єктом управління кредитними ризиками банківських установ. Також необхідно розуміти, що через існуючу пандемію, внаслідок розповсюдження коронавірусу COVID-19, відбуваються процеси економічної стагнації, зростає ймовірність збільшення обсягу простроченої заборгованості, що загострює важливість досліджень у банківській сфері. Відсутність ефективних методів оцінки та управління ризиками при наданні споживчих кредитів може в кінцевому результаті привести до виникнення значних проблем в ефективності діяльності та фінансовій стійкості банків.

Питаннями оцінки та управління ризиками споживчого кредитування займалися такі вітчизняні науковці як: І. А. Аванесова, Г. П. Бортніков, В. В. Вітлінський, В. Я. Вовк, О. В. Дзюблук, С. Б. Єгоричева, В. В. Коваленко, Т. Т. Ковальчук, Л. В. Кузнєцова, В. Д. Лагутін, С. В. Міщенко, С. В. Науменкова, І. Б. Охріменко, Л. О. Примостка, Л. М. Рябініна, К. Ф. Черкашина, О. О. Чуб, Н. П. Шульга та інші. Серед іноземних варто виокремити праці В. Іванова, О. Лаврушина, В. Лексіса, Ф. Мишкіна, Е. Ріда, К. Редхе, П. Роуза, Дж. Сінкі, Б. Соколова, С. Хью та інші. Незважаючи на існуючі наукові здобутки, питання оцінки та управління ризиками споживчого кредитування залишається недостатньо розробленим, їх імплементація у діяльність банківських установ є доволі теоретично навантаженою, що викликає проблеми застосування в реальній діяльності.

Мета статті

Метою статті є оцінка поточного стану банківського споживчого кредитування в Україні та розробка рекомендацій стосовно оптимізації управління кредитним портфелем фізичних осіб банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні з боку банківських установ є результатом тривалого процесу його становлення, під час якого фінансова система зазнала два сильні потрясіння: у 2008 р. – через фінансову кризу, яка призвела до девальвації гривні та відмови від кредитування в іноземній валюті, та у 2014-2015 рр. – через політичну нестабільність і розгортання воєнного конфлікту, що призвело до суттєвого скорочення чисельності банків (з 175 до 75) та перегляду нормативних документів щодо оцінювання ризиків за активними операціями та формування резервів під них, яке у 2016 р було юридично закріплено в Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [6].

Природа споживчого кредитування дозволяє розглядати його як окремий підтип кредитування фізичних осіб (разом з іпотечним), яке стосується надання фінансової установою коштів фізичним особам для отримання товарів, робіт або послуг, набуття яких дозволяє задовольнити конкретні потреби споживачів шляхом перерозподілу грошових потоків у теперішньому та майбутньому на принципах строковості та платності.

На рис. 1 надана динаміка кредитування фізичних осіб поряд із загальним обсягом наданих кредитів і обсягом кредитування суб'єктів господарювання. За досліджуваний період питома вага кредитів наданих фізичним особам в загальному кредитному портфелі банківських установ збільшилася з 17% до 20%, хоча в окремі роки вона становила близько 15%. У порівнянні з попередніми періодами цей показник значно зменшився: у 2008 році він складав 37%, а у 2010 р. – вже 28,2%. Як бачимо, подальша динаміка до 2016 р. була негативною і лише з 2017 р. спостерігається поживлення у порівнянні з кредитуванням юридичних осіб. Розрахована лінія тренду на наступні два періоди за експоненціальною залежністю з високим ступенем ймовірності, що підтверджується коефіцієнтом детермінації 0,974, відображає подальше зростання обсягів кредитування фізичних осіб.

Проведений аналіз динаміки кредитування фізичних осіб в Україні дозволяє стверджувати, що він вирішальним чином залежить від фази циклу розвитку світової економіки. Високий рівень імпортозалежності економіки нашої держави обумовлює значну волатильність курсу національної валюти в періоди економічних та фінансових криз, що найчастіше призводить до девальвації, що спостерігалось після кризи 2008 р.

Рис. 1. Динаміка споживчого кредитування

Джерело: складено автором за [4]

Нестабільне політичне становище та воєнний конфлікт призвели до погіршення соціально-економічного становища країни в цілому, та до ще глибшої девальвації гривні на фоні старих економічних проблем, що проявилось у 2014-2015 рр. і призвело до зростання проблемної заборгованості як результату неспроможності населення виконувати свої зобов'язання за отриманими споживчими кредитами. Вирішення цієї проблеми знаходиться у площині управління кредитними ризиками банку відносно кредитування фізичних осіб.

Поряд із загальною динамікою вартує уваги стан кредитного портфеля фізичних осіб за конкретними вітчизняними комерційними банками. Для отримання узагальненої оцінки необхідно здійснити розрахунок інтегрального показника, який би враховував обсяг заборгованості за кожним класом та його тип за класом кредитного ризику.

Одним із інструментів розрахунку інтегрального показника є метод кваліметрії, який полягає в об'єднанні оцінок окремих характеристик продукції в загальне «дерево» на основі підходу до оцінювання якості продукції. У кваліметрії якість розглядається як ієрархічна сукупність окремих властивостей, важливих для споживачів у готовому продукті. Узагальнена характеристика, яка отримується входять оцінювання параметрів найнижчого рівня, відображає найбільш узагальнене бачення досліджуваної ознаки. В рамках нашого дослідження ми пропонуємо об'єднати обсяги кредитної заборгованості комерційних банків України в єдиний інтегральний коефіцієнт, враховуючи обсяг заборгованості за кожним класом. Алгоритм розрахунку передбачає присвоєння кількісного значення кожному класу кредитної заборгованості всіх досліджуваних банків: першому класу – «1», другому – «2», третьому – «3», четвертому – «4», п'ятому – «5», яке помножується на частку відповідного класу заборгованості в загальній сумі за конкретним банком на визначену дату. Інтерпретація отриманого результату передбачає: чим ближче значення до п'яти, тим гірший стан кредитного портфелю фізичних осіб та, відповідно, чим ближче значення до одиниці – тим кращий стан. Відповідно отримані значення можуть знаходитися в таких діапазонах: від «1» до «2» – належний стан кредитного портфелю фізичних осіб; від «2» до «3» – задовільний стан; від «3» до «4» – незадовільний стан; від «4» до «5» – критичний стан.

На основі даних офіційної статистики банківського нагляду нами було розраховано значення кваліметричного коефіцієнту та частку банку в загальному обсязі споживчого кредитування. Результати розрахунків за найбільшими банками представлені в табл. 1 та табл. 2. Всі інші комерційні банки за обсягом кредитного портфелю становлять менше 9%, тому до аналізу не включались. Розглянемо детально отримані результати розрахунків.

За найбільшим банком АТ КБ «Приватбанк» спостерігалась динаміка з 2017 по 2019 рік щодо відчутного збільшення частки в загальному обсязі з 26,2% до 34,6%, а на 2020 рік – спостерігається незначне зменшення до 33,2%. Значення коефіцієнту на протязі всього періоду знаходиться в задовільному стані із незначним погіршенням у 2018 році та помірним покращенням у 2019 році. На 2020 рік спостерігається дуже незначне погіршення.

Друге місце на протязі трьох років з 2017 по 2019 рік займав АТ «Укрсоцбанк» із відповідними частками у 16,5%, 13,15% та 8,2%, який на кінець 2019 року увійшов до складу АТ «АЛЬФА-БАНК». Цілком очевидно, що «Укрсоцбанк» мав критичне значення коефіцієнту, а його злиття з АТ «АЛЬФА-БАНКОМ» обумовило зростання частки останнього з 8,55% до 14,4% із значним погіршенням коефіцієнту на 1,19 пункти, що й призвело до його переміщення в 2020 році з належного стану до пограничного між задовільним і незадовільним. АТ КБ «Приватбанк» та АТ «АЛЬФА-БАНК» мають фактично близько 50% загального портфелю кредитування фізичних осіб в структурі українських банків, що вимагає особливого банківського нагляду за динамікою ключових показників цих фінансових установ. Інші комерційні банки значно поступаються часткою в загальному обсязі кредитування фізичних осіб.

Таблиця 1. Аналіз питомої ваги кредитної заборгованості банків і кваліметричного коефіцієнту в 2017-2018 роках

Банк	01.10.2017			01.10.2018		
	млн грн	%	К	млн грн	%	К
АБ «УКРГАЗБАНК»	5 703	3,46	4,11	6 947	3,38	3,58
АТ «А – БАНК»	3 481	2,11	1,84	3 928	1,91	1,97
АТ «АЛЬФА-БАНК»	9 302	5,65	2,24	14 294	6,96	2,07
АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	692	0,42	3,90	945	0,46	3,22
АТ «БАНК ФОРВАРД»	1 511	0,92	1,65	1 618	0,79	2,81
АТ «Ідея Банк»	2 717	1,65	1,75	4 156	2,02	2,11
АТ «КБ «ГЛОБУС»	413	0,25	1,98	844	0,41	1,41
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	3 108	1,89	1,40	3 878	1,89	1,28
АТ «КРЕДОБАНК»	3 565	2,16	1,57	4 671	2,27	1,70
АТ «ОТП БАНК»	7 585	4,60	3,18	9 658	4,70	2,89
АТ «ОЩАДБАНК»	7 039	4,27	3,01	8 804	4,29	3,08
АТ «ПУМБ»	6 445	3,91	2,53	10 523	5,12	2,16
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	15 224	9,24	3,85	8 861	4,31	2,61
АТ «СБЕРБАНК»	1 578	0,96	4,68	2 759	1,34	4,91
АТ «ТАСКОМБАНК»	870	0,53	2,16	2 172	1,06	3,04
АТ «Укресімбанк»	1 411	0,86	4,52	2 102	1,02	4,62
АТ «УкрСиббанк»	8 214	4,99	3,30	10 802	5,26	3,50
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	2 788	1,69	4,39	5 328	2,59	3,08
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	43 248	26,25	2,51	67 899	33,06	2,71
АТ «УКРСОЦБАНК»	27 278	16,56	4,73	27 028	13,16	4,81

Джерело: складено автором за [4]

Таблиця 2. Аналіз питомої ваги кредитної заборгованості банків і кваліметричного коефіцієнту в 2019-2020 роках

Банк	01.10.2019			01.10.2020		
	млн грн	%	К	млн грн	%	К
АБ «УКРГАЗБАНК»	5 930	2,78	3,22	5 771	2,59	2,94
АТ «А – БАНК»	5 527	2,59	2,04	6 820	3,06	1,66
АТ «АЛЬФА-БАНК»	18 247	8,56	1,89	32 069	14,38	3,08
АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	1 321	0,62	2,49	1 511	0,68	2,96
АТ «БАНК ФОРВАРД»	1 849	0,87	2,81	1 406	0,63	1,50
АТ «Ідея Банк»	5 991	2,81	2,38	6 761	3,03	2,81
АТ «КБ «ГЛОБУС»	969	0,45	1,38	1 154	0,52	1,49
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	4 675	2,19	1,19	4 891	2,19	1,24
АТ «КРЕДОБАНК»	5 632	2,64	1,50	6 401	2,87	1,45
АТ «ОТП БАНК»	10 120	4,75	2,44	10 424	4,67	2,47
АТ «ОЩАДБАНК»	10 928	5,13	2,91	12 735	5,71	2,91
АТ «ПУМБ»	13 344	6,26	2,07	15 373	6,89	1,69
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	8 468	3,97	1,58	8 602	3,86	1,58
АТ «СБЕРБАНК»	2 681	1,26	4,94	2 045	0,92	4,94
АТ «ТАСКОМБАНК»	2 183	1,02	2,33	2 356	1,06	2,23
АТ «Укресімбанк»	1 903	0,89	4,62	2 216	0,99	4,74
АТ «УкрСиббанк»	6 677	3,13	2,12	6 268	2,81	2,18
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	8 853	4,15	2,11	15 467	6,94	1,72
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	73 744	34,59	2,47	74 102	33,23	2,52
АТ «УКРСОЦБАНК»	17 496	8,21	4,83	-	-	-

Джерело: складено автором за [4]

Найближчим конкурентом варто розглядати АТ «ПУМБ», яке демонструє позитивну динаміку у збільшенні частки з 3,9% на 01.10.2017 до 6,9% на 01.10.2020 року одночасно із сталим покращенням кваліметричного коефіцієнту, відповідно значенням якого банк змістився із задовільного стану до належного. Його найголовнішим конкурентом варто розглядати АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», який володіє брендом інтернет-

банкінгу «МОНОБАНК», зростання частки якого за досліджуваний період було найбільшим: з 1,69% до 6,9%, а коефіцієнт змістився із критичного стану до належного. Фактично ця фінансова установа демонструє найкращу позитивну динаміку серед усіх розглянутих.

Стабільне місце на ринку продовжують отримувати такі банки як АТ «ОТП БАНК» та «ОЩАДБАНК» із частками близько 5%, але якщо у першого банку кваліметричний коефіцієнт задовільний, то у другого він знаходиться на граничній межі задовільного і незадовільного стану із незначним покращенням в останні роки.

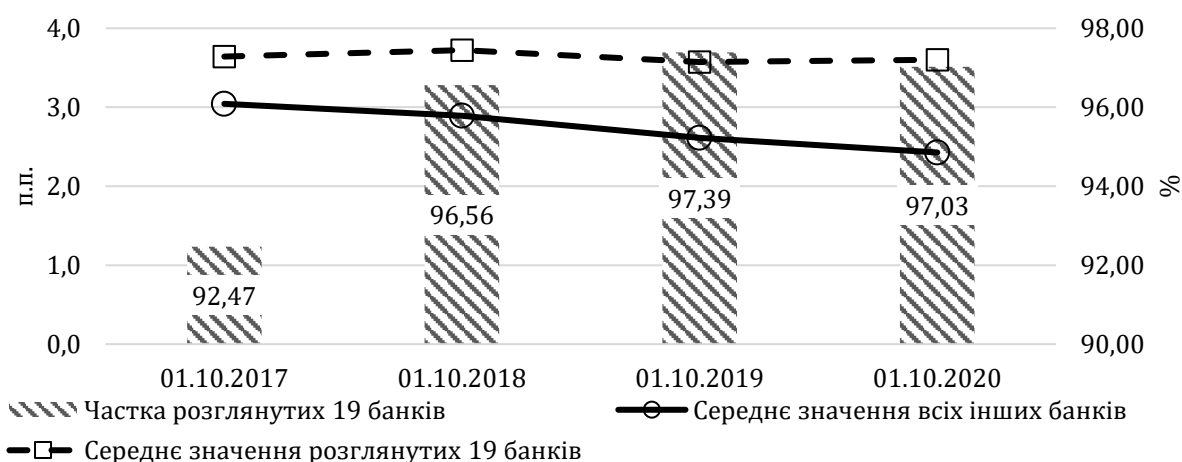
Серед стабільних варто визнати такі банки як: АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК» та АТ «А-БАНК» із часткою структури від 2% до 3% та належним станом коефіцієнту.

В групі державних банків позитивною динамікою коефіцієнту за досліджуваний період відрізняється АБ «УКРГАЗБАНК», стан якого змінився із критичного до задовільного поряд із незначним скороченням частки портфелю. Варто зробити припущення, що зменшення обсягу портфелю в цій фінансовій установі було здійснено саме за рахунок кредитів критичного фінансового стану.

Відчутне скорочення за досліджуваний період обсягу кредитної заборгованості фізичних осіб спостерігається в АТ «Райффайзен Банк Аваль», який втратив за досліджуваний період 5,38% частки ринку, займаючи на 01.10.2017 року третє місце в структурі, але в незадовільному стані за коефіцієнтом. Здійснене скорочення портфелю забезпечило отримання ним належного стану за кваліметричним коефіцієнтом, що відображає проведення банком масштабної діяльності щодо реструктуризації проблемної кредитної заборгованості фізичних осіб.

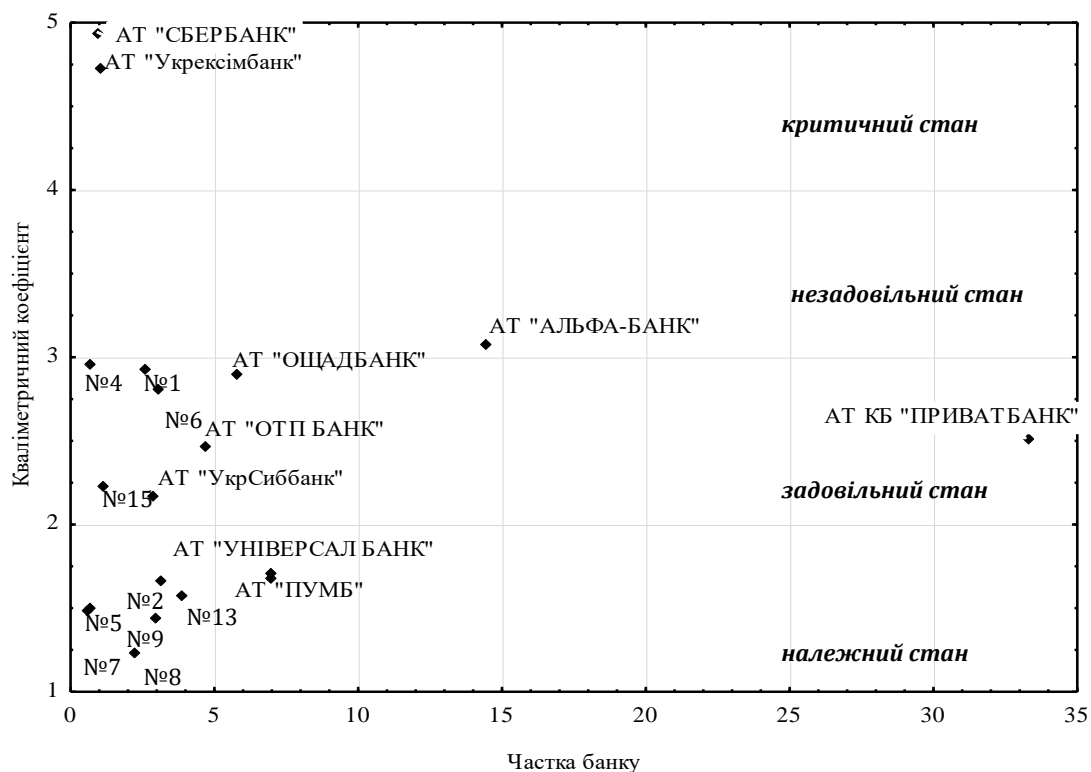
Проблемними в досліджуваній групі вітчизняних банків варто визнати АТ «СБЕРБАНК» та єдиний серед групи державних банків – АТ «Укресімбанк», значення кваліметричних коефіцієнтів найгірші – критичні, близькі до «5», що свідчить про значні проблеми які належить вирішити цим фінансовим установам в ході позбавлення від такого «тяжкого» фінансового тягаря. Для АТ «Укресімбанку» це питання може бути вирішено безпосередньо регулятором, враховуючи тип власності, а для АТ «СБЕРБАНК» необхідний зовнішній аудит, беручи до уваги, що частка десятого класу кредитної заборгованості юридичних осіб (найгірших за параметрами повернення) становить 83%. Загальна картина розміщення досліджуваних комерційних банків за двома обраними ознаками наведена на рис. 2.

Для формування узагальненої картини за всією банківською системою України, крім вищезазначених 19 фінансових установ, представимо таку динаміку (рис. 3).

Рис. 3. Середнє значення кваліметричного коефіцієнту за заборгованістю фізичних осіб за всією банківською системою

Джерело: складено автором за [4]

де, №1 – АБ «УКРГАЗБАНК», №2 – АТ «А-БАНК»; №4 – АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»; №5 – АТ «БАНК ФОРВАРД»; №6 – АТ «Ідея Банк»; №7 – АТ «КБ «ГЛОБУС»; №8 – АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»; №9 – АТ «КРЕДОБАНК»

Рис. 2. Розподіл комерційних банків за часткою кредитного портфелю фізичних осіб і кваліметричним коефіцієнтом

Джерело: складено автором за [4]

Як свідчать результати, в цілому за банківською системою (крім 19 розглянутих фінансових установ) середнє значення коефіцієнту за досліджуваний період знаходиться на незадовільному рівні із незначним покращенням. Натомість ситуація у лідерів значно покращилась: кваліметричний коефіцієнт з граничного рівня незадовільного стану знизився до стійкого задовільного, що дозволяє в цілому класифікувати стан кредитного портфелю фізичних осіб українських банків як задовільний із позитивною динамікою щодо покращення його структури. Враховуючи динаміку за останні роки щодо скорочення чисельності комерційних банків в Україні, варто зробити припущення, що банки із найгіршими значеннями досліджуваного показника та низькою часткою ринку, що спостерігається на протязі тривалого періоду (при подібній ситуації з портфелем юридичних осіб) мають всі шанси стати неплатоспроможними і бути виведеними фондом Фонду гарантування вкладів з ринку.

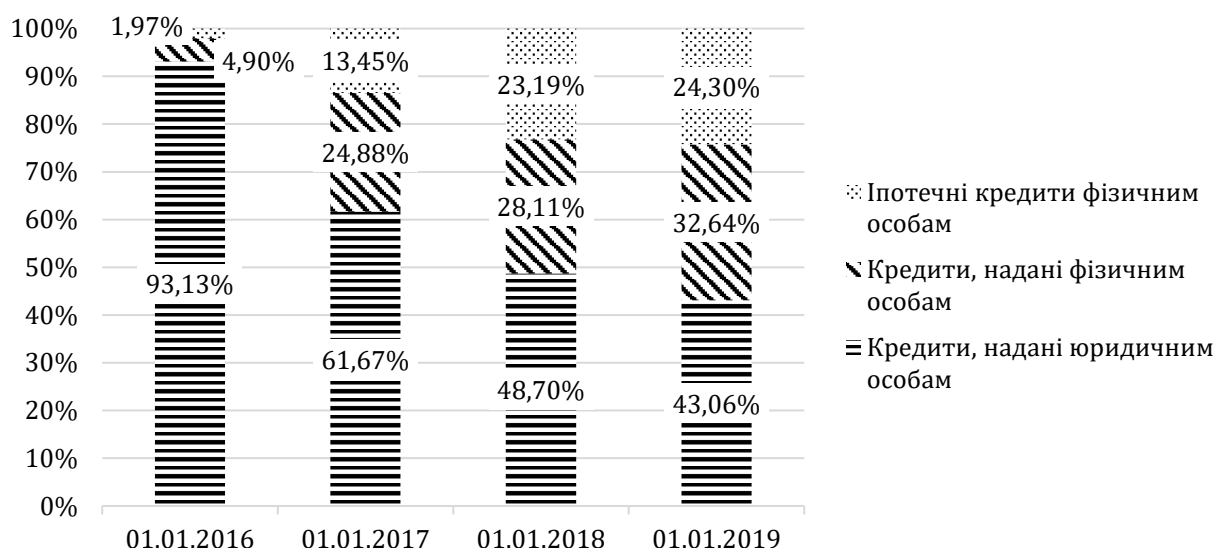
На вищенаданій матриці розміщення добре видно, що досліджуваний банк АТ «КБ ГЛОБУС» знаходиться в нижньому лівому квадранті, маючи порівняно невелику частку ринку, яка між тим поступово збільшується: на 1 жовтня 2017 року вона складала 0,25%, на 1 жовтня 2018 року – 0,41%, на 1 жовтня 2019 року – 0,45% і, на аналогічну дату 2020 року – 0,51%.

Для ґрунтового аналізу якості кредитного портфелю фізичних осіб досліджуваної фінансової установи розглянемо його динаміку та структуру (рис. 4).

У попередньому розділі дослідження було розглянуто динаміку обсягів кредитування різних груп споживачів, що призвело, як бачимо з рисунку 3.10, до вирішальної зміни загальної структури портфелю з переорієнтацією на фізичних осіб.

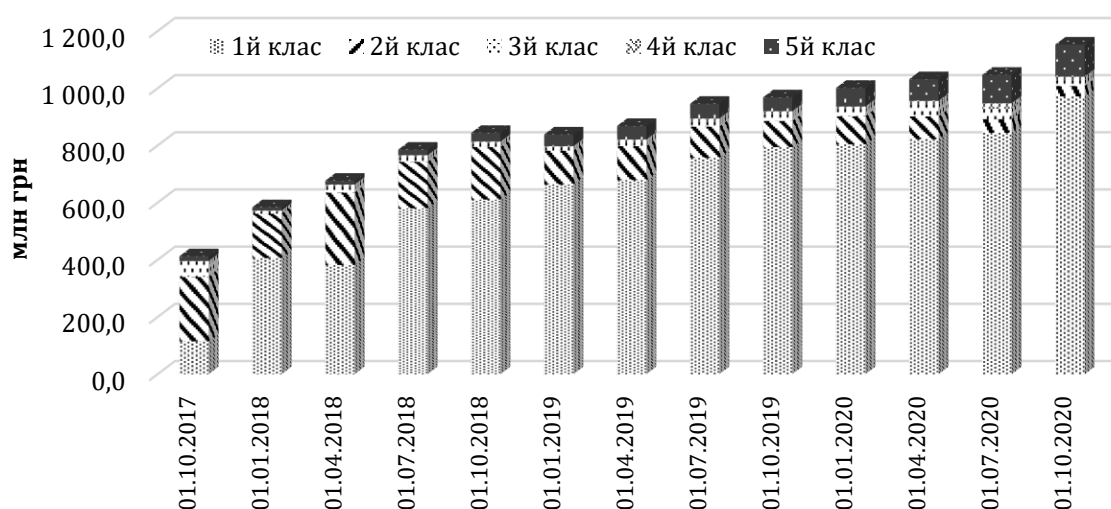
В розрізі класів зміни відбулися таким чином: рис. 5.

Рис. 4. Динаміка структури загального портфелю кредитної заборгованості АТ «КТ ГЛОБУС»

Джерело: складено автором за [4]

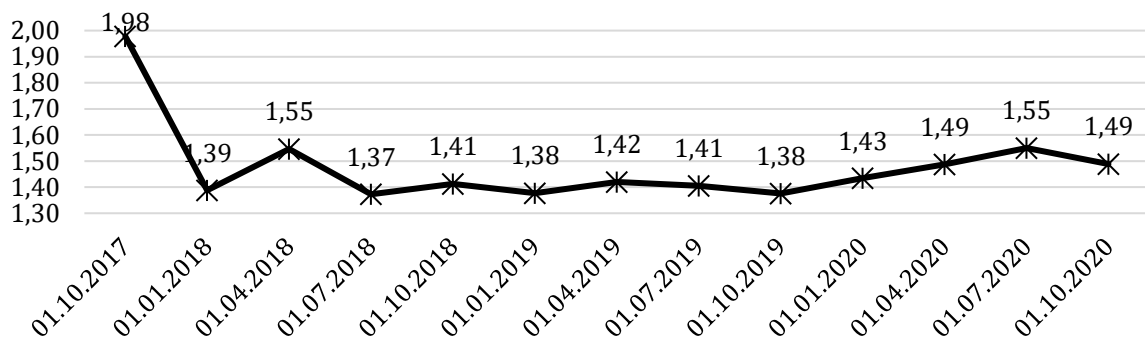

Рис. 5. Динаміка обсягів кредитної заборгованості за класами

Джерело: складено автором за [4]

Найбільше за весь період збільшився обсяг кредитної заборгованості фізичних осіб 4-го класу – у 17,7 рази та першого класу – у 8,5 рази. Але найменша питома вага четвертого класу, яка на 01.10.2020 року досягла лише 1%, свідчить про найменшу роль цієї кредитної заборгованості в загальній структурі. Натомість найзначніші структурні зміни в результаті такої динаміки спостерігаються саме за першим класом – його частка збільшилася з 27,8% до 84,3%.

На третьому місці за темпами зростання знаходиться 5 клас – у 6,7 рази, було збільшення його частки до 9,7%. На противагу зростанню цих трьох класів за другим та третім класом відбулося відчутне скорочення: у 6,2 рази та 2,6 відповідно. Отже зміна структури портфелю кредитної заборгованості фізичних осіб за досліджуваний період відбулася в напрямку вирішального зростання частки першого класу, подвоєння частки п'ятого та мінімізації другого та третього (частка другого зменшилася з 54,9% до 3,1%, а третього – з 13,2% до 1,8%) – значне навантаження на другий клас на 01.10 2017 року змістилося на перший і незначним чином на п'ятий. В результаті зазначених змін розрахунковий кваліметричний коефіцієнт набув таких значень (рис. 6).

Рис. 6. Динаміка кваліметричного коефіцієнту за заборгованість фізичних осіб АТ «КТ ГЛОБУС»

Джерело: складено автором за [4]

Якщо ґрунтуватися виключно на динаміці зазначеного коефіцієнту то можна констатувати позитивні зрушення: знаходячись в межах діапазону належного стану, він знизився з граничного значення (1,98) до середнього стабільного (1,49). З іншого боку, зростання частки заборгованості п'ятого класу вимагає уваги, так як становить підґрунтя для виникнення непрацюючих кредитів відповідно до «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» №351 від 30.06.2016.

Отже використання запропонованого кваліметричного коефіцієнту якості кредитного портфелю фізичних осіб дозволяє проводити як статичну оцінку його стану в рамках наданих вище діапазонів, так і відслідковувати його динаміку в ході моніторингу. Для більш об'єктивної картини значення даного коефіцієнта варто співставляти і з питомою вагою заборгованості п'ятого класу за фізичними особами.

На основі розглянутих в першому розділ методів управління кредитним ризиком фізичних осіб запропонуємо їх використання для банків із різним рівнем кваліметричного коефіцієнту (табл. 3).

Таблиця 3. Рекомендації щодо активності застосування методів управління кредитним ризиком при кредитуванні фізичних осіб

Метод управління кредитним ризиком фізичних осіб	Діапазони кваліметричного коефіцієнту			
	належний стан	задовільний стан	незадовільний стан	критичний стан
Організаційні методи	+++	+++	++	+
Інформаційні методи	+++	+++	+	+
Аналіз кредитоспроможності позичальника	+++	+++	+++	+
Гарантія та поручительство	+++	+++	+	
Лімітування	+++	+++	+++	+++
Контроль	+++	+++	+++	+++
Структурування	++	++	+++	+++
Реабілітація	+	++	+++	+++
Ліквідація заборгованості	+	++	+++	+++
Неустойка	+++	+++	+++	+++
Страховання	++	++	+++	+++
Сек'юритизація	++	++	+++	+++
Диверсифікація	+++	+++	+++	+++
Концентрація	+++	+++	+++	+++
Резервування	+++	+++	+++	+++
Бюро кредитних історій	+++	+++	++	+

Примітка: «+++» – обов'язковість застосування, «++» – необхідність застосування, «+» – доцільність застосування.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, на основі проведеного розрахунку за запропонованим методичним підходом до визначення якісного стану кредитного портфеля фізичних осіб для досліджуваних комерційних банків України, враховуючи розрахований рівень у АТ «КТ ГЛОБУС», нами запропоновано конкретні методи управління кредитними ризиками з урахуванням значення кваліметричного коефіцієнту. Особливу увагу варто надавати комплексу методів за умови відчутної зміни зазначеного коефіцієнту та динаміки питомої ваги п'ятого класу кредитної заборгованості.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Для проведення оцінювання якості кредитного портфелю фізичних осіб запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального коефіцієнта, який ґрунтується на кваліметричному методі, де кожному класу кредитної заборгованості присвоюються відповідне рангове значення. Розрахунок інтегрального коефіцієнту передбачає визначення середньозваженої величини за рангами на питому вагу кожного класу в загальному обсязі портфелю конкретного банку за відповідний період. В результаті проведеного оцінювання визначено, що за 19 банками, які мають більше за 90% всього кредитного портфелю фізичних осіб, за досліджуваний період з 01.10.2017 по 01.10.2020 року спостерігається покращення значень кваліметричного коефіцієнту, що дозволило підвищити рівень середнього значення та зміститися з незадовільного стану до задовільного. Натомість ситуація за всіма іншими банками залишається фактично незмінною, а середнє значення знаходиться в діапазоні незадовільного стану.

Проведений аналогічний аналіз на АТ «КБ «ГЛОБУС», враховуючи значне збільшення питомої ваги портфеля кредитування фізичних осіб, відображає поліпшення якості кредитного портфелю. Єдиним недоліком варто визнати збільшення частки п'ятого класу кредитної заборгованості до 9,7% з 01.10.2017 по 01.10.2020 року, яка може перейти до класу непрацюючих кредитів.

Ґрунтуючись на запропонованій класифікації методів управління кредитними ризиками фізичних осіб та враховуючи запропоновані діапазони значень кваліметричного коефіцієнту, було представлено рекомендації щодо доцільності застосування окремих методів для банківських установ із різним рівнем значення даного коефіцієнту.

Список літератури

1. Вовчак О.Д., Антонюк О.І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. № 2. С. 148-157.
2. Довгань Ж.М. Управління кредитними ризиками банків в умовах економічної кризи. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 8. С. 51-55.
3. Доценко І.О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 792-798.
4. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.
6. Степаненко С.В., Ампілогова К.О. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Вип. 4(144). С. 33-41.
7. Сугоняка М. В. Формування механізму антикризового управління системним банком: монографія. Дніпропетровськ, 2013. С. 134-138.

-
8. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ, 2017. 261 с.
  9. Шматко Н. М. Методика кількісної оцінки кредитного ризику банківського портфеля. *Вісник Української академії банківської справи*. 2017. № 1. С. 67-71.

References

1. Vovchak, O.D., Antoniuk, O.I. (2016). «Consumer lending in Ukraine: current status and development trends in conditions of financial and economic instability». *Yevropeiski perspektyvy*. no. 2. pp. 148-157.
2. Dovhan, Zh.M. (2016). «Credit risk management of banks in the economic crisis». *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*. no. 8. pp. 51-55.
3. Dotsenko, I.O. (2018). «Modern tendencies of development of bank consumer credit in Ukraine». *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 14. pp. 792-798.
4. Natsionalnyi bank Ukrainy: ofitsiine internet-predstavnytstvo [National Bank of Ukraine: official online representation]. *National Bank of Ukraine: Website*. Available at: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiiamy [On the consolidated Regulation on the status of the banks of Ukraine in the world of credit for active banking operations]. (2016). Board of the National Bank of Ukraine, adopted on 2016, Jun 30, 351. *Legislation of Ukraine: Website*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.
6. Stepanenko, S.V., Ampilohova, K.O. (2020). «Modern methods of risk management in banks' lending to individuals». *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. no. 4 (144). pp. 33-41.
7. Suhoniaka, M.V. (2013). Formuvannia mekhanizmu antykryzovoho upravlinnia systemnym bankom [Formation of the mechanism of anti-crisis management of the system bank]. Dnipropetrovsk.
8. Shapoval, O.A. (2017). Upravlinnia ryzykamy bankivskoho spozhyvchoho kredyтування [Risk management of bank consumer lending] (PhD thesis). Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics,
9. Shmatko, N.M. (2017). «Methods of quantitative assessment of credit risk of the banking book». *Visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy*. 2017. no. 1. pp. 67-71.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2020 р.